

ZakgeldProject

Interventiebeschrijving

Het werkblad (versie mei 2015) dat gebruikt is voor het maken van deze interventiebeschrijving, is een gezamenlijk werkblad van de volgende organisaties.

Colofon

Ontwikkelaar / licentiehouder van de interventie

HAN University of Applied Sciences, Werkplaats Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen

Website: <https://www.han.nl/projecten/2018/zakgeldproject>

Contactpersoon

Naam: Janneke Lakerveld en Carinda Jansen

E-mail: Zakgeldproject@han.nl

Telefoon: +31 624 39 88 09

Referentie in verband met publicatie

Naam auteur interventiebeschrijving: J. Lakerveld, N. Notten & C. Jansen.

Titel interventie: ZakgeldProject

Databank(en): Effectieve Sociale interventies

Plaats, instituut: Utrecht, Movisie

Datum: mei 2024

Inhoud

Samenvatting	4
1. Uitgebreide beschrijving	6
1.1 Doelgroep.....	6
1.2 Doel	7
1.3 Aanpak.....	8
2. Uitvoering	15
3. Onderbouwing	21
4. Onderzoek	28
4.1. Onderzoek naar de uitvoering	28
4.2. Onderzoek naar de behaalde effecten	32
4.3. Praktijkvoorbeeld	32
5. Samenvatting Werkzame elementen	34
6. Aangehaalde literatuur	35

Samenvatting

Korte samenvatting van de interventie

Het ZakgeldProject richt zich op het verkleinen van de kans op de intergenerationele overdracht van armoede, door het vergroten van financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders en (hun) kinderen. De primaire doelgroep van het ZakgeldProject bestaat uit kinderen in de leeftijd van 6 tot en met 12 jaar die niet structureel kunnen oefenen met zakgeld. Deze kinderen groeien op in gezinnen waar zakgeld niet structureel beschikbaar is en/of waar de ouder(s) zich onzeker voelen over hun financiële opvoeding.

In het ZakgeldProject doen ouders en kinderen financiële kennis, vaardigheden en zelf-effectiviteit op door het oefenen met zakgeld. Het oefenen met zakgeld wordt ondersteund door thematische ouder- en kinderbijeenkomsten onder begeleiding van een projectteam. Dit projectteam bestaat uit een sociaal werker, kinderwerker en een ervaringsdeskundige. Door ervaringsleren, *peer-to-peer* educatie en co-creatie worden ouders en kinderen gesterkt in hun financiële kennis, financiële (opvoed)vaardigheden en zelf-effectiviteit.

Doelgroep

De primaire doelgroep van het ZakgeldProject bestaat uit kinderen in de leeftijd van 6 tot en met 12 jaar die niet structureel kunnen oefenen met zakgeld. Deze kinderen groeien op in gezinnen waar zakgeld niet structureel beschikbaar is en/of waar de ouder(s) zich onzeker voelen over hun financiële opvoeding.

Doel

Het doel van het ZakgeldProject is dat kinderen (meer) financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit verkrijgen, opdat zij op een verantwoorde manier om kunnen gaan met (zak-)geld. Hierdoor draagt de interventie bij aan het voorkomen en/of verminderen van de kans dat er een nieuwe generatie opgroeit met een verhoogd risico op armoede.

Aanpak

In het ZakgeldProject doen ouders en kinderen financiële kennis, vaardigheden en zelf-effectiviteit op door het oefenen met zakgeld. Dit 'leergeld' krijgen de deelnemende kinderen gedurende een periode van 26 weken via het project, van hun ouders. Het oefenen met zakgeld wordt ondersteund door thematische ouder- en kinderbijeenkomsten onder begeleiding van een projectteam.

Materiaal

Via [de website van het ZakgeldProject](#) is alle informatie over het ZakgeldProject open en direct toegankelijk. Er is een Gids (Jansen et al., 2023) beschikbaar voor het ZakgeldProject als geheel, alsook diverse [materialen](#) waarnaar verwezen wordt in deze gids. Daarnaast is er een [handleiding](#) specifiek voor de kinderbijeenkomsten, inclusief materialen.

Onderzoek

Het ZakgeldProject is gebaseerd op actieonderzoek. Actieonderzoek is een aanpak voor praktijkgericht onderzoek waarin je actie en onderzoek combineert. Het doel is nieuwe kennis te ontwikkelen en tegelijk de praktijk te verbeteren. Daarvoor doe je onderzoek in en met die praktijk, in plaats van voor of over de praktijk. De onderzoeksuitkomsten zijn vooral direct toegepast in en samen met de praktijk, in co-creatie met coaches, deelnemers en studenten. De uitkomsten van het actieonderzoek zijn verschenen in de vorm van een Gids. Daarnaast verschenen een procesevaluatie, twee artikelen en rapportages van studentonderzoekers.

Het ZakgeldProject in het complexe geheel

Het terugdringen en voorkomen van intergenerationele overdracht van armoede is een bijkans onmogelijke opgave. Het vraagt om een aanpak op verschillende niveaus en met oog voor alle aspecten van het dagelijks leven van ouders en kinderen. Naast individuele en gezinsfactoren spelen ook structurele en institutionele factoren een rol bij het ontstaan en in stand houden van intergenerationele overdracht van armoede.

We zijn ons terdege bewust dat we met het ZakgeldProject slechts een bescheiden aandeel leveren in de aanpak van armoede. Er moet gewerkt worden aan sociaaleconomische zekerheid, sociale inclusie, sociale cohesie en sociaal empowerment op micro-, meso- én macroniveau. Ervaringen en kennis die we binnen het ZakgeldProject opdoen, kunnen behulpzaam zijn om structurele en institutionele belemmeringen zichtbaar te maken. De verhalen van ouders en kinderen kunnen 'beeld en geluid' geven aan oplossingen op macroniveau, maar het ZakgeldProject focust zich vooral op de kinderen, de ouders en hun omgeving.

NB: Daar waar in de tekst ouders staat, worden ouders/verzorgers bedoeld.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

Het ZakgeldProject richt zich op kinderen in de leeftijd van 6 tot en met 12 jaar die niet structureel kunnen oefenen met zakgeld. Deze kinderen groeien vaak op in gezinnen waar zakgeld niet structureel beschikbaar is en/of waar ouders zich onzeker voelen over de financiële opvoeding die zij hun kinderen (willen) bieden.

Intermediaire doelgroep

De intermediaire doelgroep in het ZakgeldProject betreft de ouders van de deelnemende kinderen. Het betreft ouders uit gezinnen waar zakgeld niet structureel beschikbaar is vanwege schaarse financiële middelen. De interventie is ook geschikt voor ouders die zich onzeker voelen over de financiële opvoeding die zij hun kinderen (willen) bieden.

Selectie van doelgroepen

Bij het ZakgeldProject zijn zo min mogelijk drempels ingebouwd om te kunnen deelnemen. Hierna volgen enkele criteria waaraan moet worden voldaan.

Selectiecriteria kinderen (primaire doelgroep):

Er zijn drie belangrijke criteria bij de selectie van de deelnemende kinderen:

- Zij behoren bij de start van het project tot de leeftijdscategorie 6 tot en met 12 jaar.
- Zij groeien op in gezinnen waarin zij niet structureel kunnen oefenen met zakgeld.
- Zij groeien op in gezinnen waar de ouders zich onzeker voelen over de financiële opvoeding die zij hun kinderen (willen) bieden.

Contra-indicaties voor kinderen voor deelname aan het traject:

- Zij willen niet aanwezig zijn bij de bijeenkomsten
- Het ontbreekt hen aan een basale beheersing van de Nederlandse taal.

Selectiecriteria ouders (intermediaire doelgroep):

Er zijn drie belangrijke criteria bij de selectie van de deelnemende ouders:

1. Zij voeden kinderen op die bij de start van het ZakgeldProject tussen de 6 en 12 jaar oud zijn.

2. Zij kunnen hun kinderen thuis niet structureel laten oefenen met zakgeld vanwege schaarse financiële middelen en/of:
3. Zij voelen zich onzeker over de financiële opvoeding die zij hun kinderen (willen) bieden.

Contra-indicaties voor ouders voor deelname aan het project:

- Zij willen niet aanwezig zijn bij de bijeenkomsten.
- Ze willen zich niet verbinden aan de afspraken die in de groep worden gemaakt.
- Het ontbreekt hen aan een basale beheersing van de Nederlandse taal.

Betrokkenheid doelgroep

De doelgroep is vanaf de start betrokken geweest bij de (door)ontwikkeling van de interventie. Een bestaande oudergroep rondom opvoedvragen, verbonden aan welzijnsorganisatie Bindkracht10 in Nijmegen, heeft in 2018 de werkprincipes van het ZakgeldProject ontwikkeld. De ouders deden dit samen met sociaal werkers, een ervaringsdeskundige onderzoeker en een onderzoeker vanuit de Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN). Deze eerste door middel van actieonderzoek ontworpen versie van de interventie werd in 2019 uitgevoerd.

Het ZakgeldProject is sinds 2019 tot mei 2023 acht keer uitgevoerd. De keuze voor de actiegerichte manier van werken – in co-creatie met de doelgroep – heeft ervoor gezorgd dat de opzet van het ZakgeldProject tijdens deze periode is gewijzigd en verbeterd. Dit gebeurde op basis van wat (ervaringsdeskundige) onderzoekers vanuit de HAN, deelnemende ouders en hun kinderen samen met het projectteam leerden in de praktijk.

1.2 Doel

Hoofddoel

Het hoofddoel van de interventie luidt als volgt: kinderen hebben na deelname aan het ZakgeldProject meer financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit om op een verantwoorde manier om te kunnen gaan met (zak-)geld, passend bij hun leeftijd.

Door het nastreven van dit doel draagt het ZakgeldProject bij aan verkleining van de kans op de intergenerationele overdracht van armoede.

Subdoelen

Het ZakgeldProject draagt bij aan het verkleinen van de kans op de intergenerationele overdracht van armoede waarbij schaarste in financiële middelen, kennis en/of vaardigheden en de gevolgen daarvan van de ene generatie (ouders) op de volgende (kinderen) wordt overgedragen. De subdoelen richten zich daarom zowel op de kinderen als hun ouders.

Het hoofddoel van de interventie bestaat uit de volgende subdoelen, waarvan er drie specifiek geformuleerd zijn voor de kinderen (primaire doelgroep) en drie specifiek voor de ouders van de deelnemende kinderen (intermediaire doelgroep).

1. Kinderen hebben de financiële kennis om op een verantwoorde manier om te gaan met (zak-)geld.
2. Kinderen hebben de financiële vaardigheden om op een verantwoorde manier om te gaan met (zak-)geld.
3. Kinderen hebben voldoende zelf-effectiviteit om op een verantwoorde manier om te gaan met (zak-)geld.
4. Ouders hebben de financiële kennis om hun kinderen te leren op een verantwoorde manier om te gaan met (zak-)geld.
5. Ouders hebben de vaardigheden om hun kinderen op te voeden in het op een verantwoorde manier omgaan met (zak-) geld.
6. Ouders hebben voldoende zelf-effectiviteit om hun kinderen op te voeden in het op een verantwoorde manier omgaan met (zak-) geld.

Voorbeeld

Kinderen leren te voorzien waarvoor bedrijven reclames inzetten en kunnen prijzen vergelijken voordat ze iets kopen (Groen, Weijers & Veerman, 2023. Subdoel 3). Na een gezamenlijk supermarktbezoek zei een 9-jarige deelnemer: *“Je moet uitkijken wat je koopt in de winkel, want soms ligt er hetzelfde onderin als bovenin. Alleen is het bovenin veel duurder”*.

Ouders oefenen met financieel opvoeden door hun kinderen bijvoorbeeld wat vrijheid te geven in het omgaan met geld (subdoel 6). Tijdens een groepsgesprek zei een moeder: *“Voorheen betaalde ik dat. Nu staan ze voor de kassa te overleggen over waar het goedkoper is. Ze leren plannen en prijzen vergelijken.”*

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

De kern van het ZakgeldProject is: leren over en oefenen met zakgeld. Deelnemende kinderen van 6 tot en met 12 jaar krijgen gedurende 26 weken onvoorwaardelijk zakgeld. Onvoorwaardelijk houdt in dat het kind kan rekenen op het zakgeld en niet hoeft te voldoen aan (gedrags-)voorwaarden. Het zakgeld is immers bedoeld als leergeld; oefengeld om

inkomsten te leren afstemmen op uitgaven. Het oefenen met zakgeld wordt ondersteund door ouderbijeenkomsten, kinderbijeenkomsten en ouder-kinderbijeenkomsten. Bijeenkomsten worden begeleid door ‘coaches’, dit kan zijn: een ouder met ervaringskennis of een professionele ervaringsdeskundige, een sociaal werker en een kinderwerker of jongerenwerker (vanaf hier: kinderwerker). Zowel voor de ouders als de kinderen geldt een minimum van vijf bijeenkomsten verdeeld over een half jaar (zie ook Tabel 1.1). Het aantal bijeenkomsten en de planning worden afgestemd op de lokale situatie en de wensen van ouders en kinderen.

De uitvoering van het ZakgeldProject bestaat uit drie fasen: voorbereiding, uitvoering, gezamenlijke evaluatie en versterken van het geleerde.

Tabel 1.1 Het ZakgeldProject in cijfers

Vorbereidingstijd	Minstens een half jaar
Looptijd uitvoering	Een half jaar
Aantal bijeenkomsten ouders	Minimaal 5
Aantal bijeenkomsten kinderen	Minimaal 5
Duur bijeenkomsten	Ongeveer 1,5 uur
Verstrekken zakgeld	Wekelijks, gedurende 26 weken
Aantal gezinnen	Minimaal 5

Inhoud van de interventie

De interventie is zo ontwikkeld dat iedereen met behulp van De Gids een ZakgeldProject kan starten ([Jansen, Lakerveld & Ansari, 2023](#)). Het Zakgeldproject is geordend in drie fasen, die we hierna kort beschrijven.

Fase 1: voorbereiden

In de voorbereidende fase gaan initiatiefnemers op zoek naar lokale samenwerkingspartners. Er komt een startbijeenkomst voor samenwerkingspartners en ouders om het draagvlak voor een ZakgeldProject te onderzoeken en te creëren en om eerste afspraken te maken. Hoofdstuk 1 van De Gids (Jansen et al., 2023) is hierbij behulpzaam.

De ervaring en het netwerk van de initiatiefnemers en ook de lokale context hebben invloed op de deelnemersgroep van een startbijeenkomst.

Belangrijk voor het succes van de interventie is de deelname van minimaal één professionele ervaringsdeskundige¹ aan de startbijeenkomst. Deze persoon kan later ook een rol spelen in de uitvoering van het project.

Mocht de inzet van een professionele ervaringsdeskundige als ervaringscoach bij de oudergroepen niet haalbaar zijn, dan kan die rol vervuld worden door een ouder met ervaringskennis. Die ouder moet dan wel begeleid worden, liefst door een professionele ervaringsdeskundige. Ook hiervoor moet in de voorbereiding aandacht zijn.

Initiatiefnemers kunnen in deze fase de HAN benaderen om mee te denken. De HAN biedt ook een verdiepende training aan om initiatiefnemers te begeleiden bij de inhoudelijke en praktische uitvoering van het ZakgeldProject.

Werving en selectie deelnemers

De werving en selectie van deelnemers richt zich op de ouders. Via mond-tot-mond reclame, huis-aan-huisbladen, social media, verwijzingen en flyers horen ouders van het ZakgeldProject. De Gids ZakgeldProject biedt een voorbeeld van een wervingsflyer en voorziet in de do's en dont's bij het werven (paragraaf 2.3).

Verder worden ouders die al gegroepeerd zijn rond aanverwante thema's actief benaderd door het projectteam. Een laagdrempelige informatiebijeenkomst draagt bij aan de bereidheid om deel te nemen aan het project. Tenslotte kunnen oud-deelnemers een belangrijke rol spelen bij de werving van nieuwe deelnemers. Zij kunnen hun positieve ervaringen delen tijdens de informatiebijeenkomst of bij werving via de plaatselijke media. Geïnteresseerde ouders melden zichzelf en hun kind(eren) aan bij het projectteam via Whatsapp, een antwoordbriefje of per mail.

Coaches nodigen potentiële deelnemers uit om kennis te maken en wederzijdse verwachtingen over het project te bespreken. Wanneer ouders besluiten deel te nemen, beschrijven zij met een coach de startsituatie met betrekking tot financiële opvoeding ([zie Startformulier in Materialen](#)).

Fase 2: uitvoeren

Het zakgeld

De kern van het ZakgeldProject draait om het leren over en oefenen met zakgeld: alle deelnemende kinderen krijgen 26 weken zakgeld. Het is een vast bedrag conform het advies van het Nibud (Nibud, z.d.). Het zakgeld is bedoeld als leergeld en maakt ervaringsleren

¹ Voor de duidelijkheid in terminologie: Een persoon met ervaringskennis heeft een ervaring die van bepalende invloed geweest is op diens leven, door reflectie op die ervaring heeft diegene inzichten verworven over bijvoorbeeld de impact van die ervaring. Een ervaringsdeskundige heeft geleerd om (collectieve) ervaringskennis professioneel en constructief in te zetten ten behoeve van anderen (Mulder, De Haan-Rissmann, Sok & Van der Zwet, 2022).

mogelijk. Tijdens de ouderbijeenkomst geven de coaches het zakgeld voor de deelnemende kinderen aan de ouders. Dit wordt genoteerd op de aftekenlijst ([zie Materialen](#)). De ouders geven dit zakgeld aan hun kinderen; zo vindt ervaringsleren plaats (i.e. leren door te doen, te ervaren en te reflecteren), zowel bij ouders als kinderen. Deze leerervaring wordt tijdens de bijeenkomsten besproken. Dit leren van elkaars ervaringen en het reflecteren op de resultaten van die ervaringen draagt bij aan het vergroten van de zelf-effectiviteit van de deelnemers. Zelf-effectiviteit is belangrijk voor daadwerkelijke gedragsverandering (Jungmann & Madern, 2016).

Ouders en kinderen spreken tijdens de eerste bijeenkomst af waar het zakgeld aan besteed mag worden. Dat beschrijven zij, net als een vaste zakgelddag, samen in een *zakgeldcontract* ([zie Materialen](#)).

De ouderbijeenkomsten

Het ZakgeldProject verbindt ouders met vergelijkbare ervaringen met elkaar. Het delen en leren van elkaars persoonlijke ervaringen (peer-to-peer educatie) is een belangrijk onderdeel van het project.

De eerste bijeenkomst is gericht op kennismaking en leerwensen. Met behulp van de *prioriteitenlijst* wordt geïnventariseerd wat ouders zelf willen leren over financieel opvoeden en wat zij willen dat hun kinderen leren ([zie Materialen](#)). De zestien prioriteiten op de lijst zijn gebaseerd op de Nibud-leerdoelen voor kinderen en jongeren (Groen et al., 2023).

Een voorbeeld

Onder de Nibud-leerdoelen voor 9 t/m 11 jaar (Groen et al., 2023) valt het hoofdthema 'Verantwoord besteden'. In de Prioriteitenlijst van het ZakgeldProject is dat opgesplitst in subthema's, zoals: Wensen afstemmen op het budget; Omgaan met verleidingen en Weten hoe bedrijven reclame maken.

Ouders geven aan hoe belangrijk zij dit subthema vinden. Door dit gezamenlijk op één grote lijst te turven, worden prioriteiten visueel direct duidelijk. Dit bepaalt meteen de inhoud van de bijeenkomsten.

Om het delen van persoonlijke ervaringen te stimuleren verlopen de 5 (minimaal) tot 10 ouderbijeenkomsten volgens een vaste structuur, dat geeft rust en veiligheid:

1. Ontvangst met drinken en wat lekkers.
2. Check-in ronde en successen vieren, door elkaar positieve feedback te geven en door te reflecteren op het effect van bepaald gedrag van ouders. De coaches laten in hun eigen gedrag zien hoe je dat doet, zij vragen door en nodigen ouders uit om op elkaar te reageren.
3. Rondje 'hoe ging het zakgeld geven': wat ging goed; wat zou je willen bespreken? Hier worden bijvoorbeeld tips uitgewisseld over het vasthouden van zakgeldroutines.

De ervaringscoach neemt, met een persoonlijke inbreng over financieel opvoeden, het voortouw als het gesprek minder goed op gang komt.

4. Door dialoog, ondersteund door werkvormen, wordt gewerkt aan het thema van de bijeenkomst. Twee voorbeelden uit de werkvormen die ook [online beschikbaar](#) zijn:
 - Financiële blauwdruk om de eigen financiële opvoeding te bespreken en hoe deze blauwdruk de manier van financieel opvoeden beïnvloedt.
 - Stellingenspel

Afspraken maken over de volgende bijeenkomst en de voorbereiding daarop.

5. Afronding en evalueren van de bijeenkomst. Hiervoor kan het evaluatieschema worden gebruikt ([zie Materialen](#)).
6. Check-out ronde
7. Contant zakgeld geven aan de ouders. Dit gebeurt, ook als voorbeeld voor de ouders, volgens een vaste routine.

Uitgangspunt is om steeds aan te sluiten bij de wensen en behoeften van deelnemende ouders en kinderen. De ouders bepalen samen met de coaches de volgorde van de thema's en de vorm waarin de thema's behandeld worden.

De kinderbijeenkomsten

De kinderbijeenkomsten sluiten aan bij de thema's in de oudergroep en bij de thema's die de ouders bij de start prioriteit gaven. Bij de kinderbijeenkomsten heeft de kinderwerker de leiding bij de activiteiten. De kinderwerker stemt vorm en inhoud van de bijeenkomsten ook af met de kinderen.

Ook de 5 (minimaal) tot 10 kinderbijeenkomsten verlopen volgens een vaste structuur:

1. Ontvangst met drinken en wat lekkers
2. Check-in ronde en successen vieren (zoals complimenten en positieve feedback geven)
3. Rondje: Hoe ging het sparen voor je zakgelddoel? Waar heb jij deze week je zakgeld aan uitgegeven? Met ondersteuning van de kinderwerker geven de kinderen elkaar tips over sparen of over slimme aankopen. Samen met de kinderwerker herhalen en versterken ze het geleerde.
4. Werken aan het thema van de bijeenkomst. Voorbeelden van werkvormen zijn:
 - Spaarboom invullen en inkleuren
 - Spaarpot knutselen
 - Supermarkt-safari
5. Kort evalueren van de bijeenkomst: op een creatieve manier ervaringen delen en op elkaar reageren.
6. Vooruitblik: wat ga je komende weken doen met wat je hebt geleerd?

7. Afronding en check-out ronde

Door een aantal (onderdelen van) bijeenkomsten van kinderen en ouders op hetzelfde moment te plannen, groeit bij de ouders en kinderen het besef dat ze onderdeel zijn van één project. De start en de afronding lenen zich hier goed voor. Een ander voordeel van gezamenlijke onderdelen is dat ouders en kinderen ter plekke kunnen oefenen met nieuwe vaardigheden. Deelnemers hoeven daardoor een minder grote transfer te maken van het geleerde en geoefende naar de thuissituatie. De gezamenlijkheid ondersteunt de inbedding van de zakgeldroutines, het zakgeldcontract, de activiteiten en de gesprekken thuis.

Een voorbeeld

Een sociaal werker speelde het rollenspel 'nee zeggen' in de groep met ouders en kinderen. De rollen werden daarbij omgedraaid; kinderen werden ouders en ouders werden kinderen. De kinderen bleken heel strenge ouders te zijn.

Er is een praktische reden om de bijeenkomsten voor ouders en kinderen juist gescheiden aan te bieden; gezamenlijk is simpelweg lastiger te organiseren. Een ander nadeel is dat het van coaches behoorlijk wat vaardigheden vraagt om een groep met ouders én kinderen te begeleiden.

Een ander belangrijk argument om (sommige) bijeenkomsten gescheiden aan te bieden is dat niet alle onderwerpen zich ervoor lenen om gezamenlijk te behandelen. Het draagt bij aan de veiligheid in de groep als kinderen en ouders vrijuit (over elkaar) kunnen spreken.

Uitjes

Een van de succesfactoren in het project zijn de activiteiten buiten de deur. De coaches nemen het initiatief om gedurende het ZakgeldProject tweemaal een 'uitje' voor te stellen. Vanzelfsprekend worden ouders en de kinderen hierbij betrokken; voor ideeën, voor (delen van) de organisatie en de planning. Zo stimuleren de coaches de ouders en kinderen om eigenaarschap te ervaren.

Een voorbeeld

Een deelnemersgroep bezocht een bank. De bankmedewerkers hadden een feestelijk en leerzaam programma voor ouders én kinderen samengesteld. Elders gingen ouders en kinderen naar het gemeentehuis. Kinderen mochten op de stoel van de burgemeester en de wethouder zitten; ze leerden dat ook de gemeente goed met geld moet omgaan (Jansen et al., 2023).

Door de uitjes worden nieuwe ervaringen, vaardigheden en perspectieven opgedaan. Zowel ouders als kinderen voelen zich gewaardeerd doordat dat er moeite voor hen gedaan wordt (Jansen et al., 2019).

criterium voor een uitje is dat de activiteit een verbinding heeft met geld en dat het initiatief gedragen wordt in de groep. Het uitje draagt op die manier ook bij aan de groepscohesie. De uitjes zijn geen verplicht onderdeel van het ZakgeldProject.

Fase 3: afronden

De laatste bijeenkomsten staan in het teken van 'hoe verder'. Ouders bespreken of en hoe zij na het project een zakgeldroutine kunnen vasthouden, wat ze daarbij nodig hebben en hoe ze elkaar kunnen helpen. De coaches ondersteunen en stimuleren de ouders om, hoe klein het bedrag soms ook is, een vast zakgeldbedrag te blijven geven op een vast tijdstip. Verder worden de ervaringen met het ZakgeldProject besproken met ouders en kinderen; wat kan beter? Wat werd geleerd? En wat waren de grote en kleine successen? Het versterkt alle deelnemers wanneer expliciet stil gestaan wordt bij de successen (Jansen et al., 2023).

Ook het projectteam evalueert en bespreekt hoe het ZakgeldProject een vervolg krijgt. De oudergroep kan eventueel ook zonder begeleiding van de coaches verder gaan volgens de principes van peer-to-peer educatie. De Gids biedt beperkte handvatten voor dit vervolg. Materiaal met werkvormen om het evaluatieproces te structureren zijn te vinden op de [website van het ZakgeldProject](#).

2. Uitvoering

Materialen

Op de website van het ZakgeldProject is alle informatie over het project direct toegankelijk. Er is een Gids beschikbaar voor het ZakgeldProject ([Jansen et al., 2023](#)) evenals diverse *materialen* waarnaar verwezen wordt in de Gids. De materialen voor de ouderbijeenkomsten en kinderbijeenkomsten zijn op de website geordend per fase van het project. Daarnaast is er een extra handleiding met werkvormen voor de kinderbijeenkomsten (Welvaarts & Jansen, 2021).

Voorbeelden van materialen op de website voor de voorbereidende fase (fase 1):

- Een voorbeeldaanvraag voor financiële ondersteuning voor het project
- Het startformulier te gebruiken bij de kennismaking met de ouders
- Voorbeeldflyer voor werving voor de startbijeenkomst

Materialen voor de uitvoerende fase (fase 2) zijn in de vorm van werkvorminstructie. Het beschrijft hoe, waar, wanneer en voor wie de werkvorm geschikt is en de mogelijke variaties. Er zijn ook downloadbare *formats* opgenomen, zoals:

- Het zakgeldcontract
- De prioriteitenlijst
- Een spaardoelenboom.

Voorbeelden van materialen en werkvormen voor de afronding (fase 3), zijn:

- Evaluatieformulieren per bijeenkomst
- Kwaliteitsbewaking interventie

Deze website wordt regelmatig aangevuld met materiaal, ook worden in blogs of workshops nieuwe inzichten en ontwikkelingen rond het ZakgeldProject en financieel opvoeden gedeeld.

Locatie en type organisatie

Uitvoerders

Iedereen kan met behulp van de Gids het initiatief nemen om een Zakgeldproject te starten. ([Jansen et al., 2023](#)). Dit kunnen sociaal werkers zijn of een preventiemedewerker van een gemeente, maar ook ouders of vrijwilligers. We noemen hen *initiatiefnemers*.

De bijeenkomsten van het ZakgeldProject worden begeleid door een team van 'coaches' bestaande uit een professionele ervaringsdeskundige of een ouder met ervaringskennis, een sociaal werker en een kinderwerker. Organisaties die met ervaringsdeskundigheid (willen)

werken of waar al ervaringsdeskundigen werken, passen goed bij de aard van het ZakgeldProject.

Locatie

De interventie wordt op een voor de ouders en kinderen toegankelijke en locatie dichtbij huis uitgevoerd. Dat kan zijn een zaaltje in de bibliotheek, in een school, een huis in de wijk, een buurthuis, et cetera. Essentieel is dat de ruimte voor de ouderbijeenkomsten de gelegenheid biedt voor het bespreken van vertrouwelijke informatie. Deze ruimte moet dus afsluitbaar zijn en passend voor de grootte van de groep. De ruimte voor de kinderbijeenkomsten biedt in ieder geval de mogelijkheid voor creatieve activiteiten en spelvormen. Idealiter is de locatie voor ouders en kinderen dezelfde.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

Het uitvoeringsteam bestaat uit 'coaches', waaronder een professionele ervaringsdeskundige of een ouder met ervaringskennis, een sociaal werker en een kinderwerker.

Voor de *sociaal werker* zijn de volgende competenties noodzakelijk.

- Heeft een hbo-opleiding Sociaal Werk of verwant.
- Heeft ervaring in groepswork.
- Gaat uit van mogelijkheden, hoop en vertrouwen.
- Heeft kennis van de impact en oorzaken van het leven in armoede en financiële stress.
- Kan (of wil leren) samenwerken met ervaringsdeskundigen.

Voor de *kinderwerker* gelden de volgende competenties.

- Heeft een hbo-opleiding Sociaal Werk, Pedagogiek of verwant.
- Heeft ervaring in kinder-groepswork.
- Gaat uit van mogelijkheden, hoop en vertrouwen.
- Heeft kennis van de impact van het leven in armoede en financiële stress op kinderen.

Voor de *ervaringscoach* gelden de volgende competenties.

- Heeft geleerd om ervaringskennis professioneel en constructief in te zetten ten behoeve van anderen.
- Heeft ervaring met financiële opvoeding in een situatie van financiële krapte.
- Heeft bij voorkeur ervaring met werken in een projectteam.

De ervaringscoach kan (ook) een ouder zijn die aan een ZakgeldProject heeft deelgenomen. Deze ouder wordt dan zorgvuldig begeleid en gecoacht door een professioneel ervaringsdeskundige. Wellicht is er een VOG-verklaring nodig is voor de coaches, dus ook voor een ouder met ervaringskennis.

Kwaliteitsbewaking

De kwaliteit van de interventie wordt bewaakt door de uitvoerders, dat kan op vier manieren. Ten eerste door een modelgetrouwe uitvoering. Het format *kwaliteitsbewaking interventie* ([zie Materialen](#)) helpt uitvoerders om dat te doen. Dit format bevat een checklist voor de onderdelen die bij de modelgetrouwheid van de interventie horen. De uitvoerders beschrijven hoe de kwaliteit gewaarborgd wordt als níet aan de voorwaarden voor kwaliteit wordt voldaan. De uitvoerders evalueren de alternatieve werkwijze.

De tweede wijze waarop kwaliteitsbewaking plaatsvindt is door het inzetten van de kwaliteitssystemen die gangbaar zijn in de organisatie zoals het *Kwaliteitslabel Sterk Sociaal Werk* ([via link](#)). We veronderstellen daarnaast dat elke sociaal werker handelt naar de *Beroepscode voor professionals in sociaal werk* (2021, [via link](#)).

Als derde verzoeken de onderzoekers van de HAN de betrokken uitvoerders nadrukkelijk om de startformulieren, de evaluaties en een eindverslag te sturen naar zakgeldproject@han.nl. Formats hiervoor staan op de website van het ZakgeldProject ([zie Materialen](#)). Door bij de start en afronding de resultaten te delen met de onderzoekers dragen de uitvoerders, met minimale inspanning, bij aan de verdere ontwikkeling en verbetering van het ZakgeldProject.

Op de vierde plaats worden uitvoerders voor training desgewenst verwezen naar de afdeling Levenlang Leren en Ontwikkelen van de HAN.

De balans vinden tussen co-creatie, laagdrempeligheid en modelgetrouwheid is in de praktijk vaak een uitdaging. De minimale vereisten van het ZakgeldProject en voorbeelden van aanpassingen op lokaal niveau zijn te herleiden uit paragraaf 1.3 van deze beschrijving.

Randvoorwaarden

Het ZakgeldProject is succesvol als aan de volgende contextuele en organisatorische randvoorwaarden wordt voldaan (Lakerveld & Notten, 2023).

- Een gepaste vergoeding voor ouders voor reis- en/of oppaskosten.
- De coaches plannen de bijeenkomsten in overleg met de ouders op een vast moment.
- De locatie is toegankelijk, biedt veiligheid en privacy en is zo dicht mogelijk bij de school van de kinderen of de woonplaats/wijk van de meeste deelnemers.
- Draagvlak bij de uitvoerende projectteamleden en diens leidinggevenden is essentieel.
- Het projectteam is voldoende gefaciliteerd in tijd.

- Er is voldoende contant (zak)geld om aan ouders uit te reiken aan het eind van de bijeenkomst. Projectteams geven aan dat het verzamelen van contant geld meestal meer tijd en vindingrijkheid kost dan ze inschatten (Jansen et al., 2023).

Een voorbeeld

In één van de regio's was het moeilijk om aan muntgeld te komen. Lokale ondernemers wilden graag helpen, maar het kostte veel tijd om dat te organiseren. Om tijd te besparen kozen de coaches ervoor om muntgeld te gaan pinnen, maar dat is helaas niet gratis.

Implementatie

De implementatie van het ZakgeldProject wordt in de Gids (Jansen, et al., 2023) uitgebreid beschreven. Per fase worden de volgende concrete stappen beschreven die bijdragen aan een succesvolle start en implementatie van een ZakgeldProject.

Fase 1 - voorbereiden

- *Zorg voor draagvlak en een plan in de regio:* betrek mensen met ervaringskennis bij de voorbereiding; zorg voor draagvlak; zorg voor een plan; zorg voor geld en faciliteiten; stel een projectteam samen; organiseer deskundigheidsbevordering.
- *Ga aan de slag met de concrete voorbereidingen:* begin snel met het vinden en binden van ouders.
- *Geef ruimte aan ervaring, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid.*

Fase 2 - uitvoeren

- *Maak samen een aantrekkelijk programma:* aansluiten bij ouders en kinderen; vaste onderdelen van de bijeenkomsten voor ouders; het programma voor ouders; het programma voor de kinderen; zakgeld is leergeld; tips uit de praktijk.
- *Ondersteun de groep:* leren in een groep, rol en taken van de coaches.

Fase 3 - doorgaan

- Laat het ZakgeldProject groeien: versterken, evalueren, afronden en vervolgen.

Kosten

Materiële kosten

De hoogte van het zakgeldbedrag moet per jaar aangepast worden aan de normbedragen die het NIBUD aanreikt.

Tabel 1.2 Zakgeld

Wekelijks zakgeld per kind			
10 kinderen	26 weken	€ 3,- euro per week gemiddeld	Nodig: € 780,-

Een voorbeeld berekend op een groep van 10 kinderen, uitgaand van de gemiddelde hoogte van zakgeld volgens het Nibud (2023)

Deelnemende ouders worden gecompenseerd voor mogelijke (reis- of oppas)kosten; een *aanwezigheidsvergoeding*.

Tabel 1.3 Aanwezigheidsvergoeding

Aanwezigheidsvergoeding deelnemende ouders			
8 ouders	10 bijeenkomsten	€ 5,- per persoon per keer	Nodig € 400,-
<i>Een voorbeeld berekend op 8 ouders en 10 bijeenkomsten</i>			

Personele kosten

Om zowel de ouders als de kinderen te kunnen begeleiden moeten uren voor voorbereiding, uitvoering, afstemming en nazorg beschikbaar zijn.

Tabel 1.4 Personele kosten

Personele kosten				
	sociaal werker	ervaringscoach	kinderwerker	ervaringsdeskundige
Vorbereiding project	6	6	6	
Training	4	4	4	8
Werving	4	4	4	
Groepsbijeenkomsten met voorbereiding en nazorg	40	40	20	
Tussentijds overleg team, overleg met klankbordgroep	6	6	6	
Evaluatie in projectteam	4	4	4	
Intervisie/coaching		6		12
Projectleiderstaken: extra voorbereiding project, rapportage, verantwoording van financiën, evaluatie met leidinggevende	16		6	

Minimaal aantal uren à uurtarief	80 uur	70 uur (uurtarief of vergoeding)	50 uur	20 uur
<i>Dit voorbeeld is berekend op basis van 10 bijeenkomsten voor ouders en 5 met kinderen</i>				

Overige mogelijke materiële kosten zijn: huur van ruimtes, catering, kosten voor werving, activiteiten en uitjes. Deze kosten variëren lokaal sterk, waardoor een algemene inschatting niet gegeven kan worden.

3. Onderbouwing

Probleem

Aard

Kinderen die vanuit thuis minder of weinig financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit meekrijgen om te kunnen omgaan met (zak-)geld, hebben een groter risico op armoede en de gevolgen daarvan gedurende hun gehele levensloop (Van Lanen et al., 2023; Kansenskaart, 2024). Dit draagt bij aan een intergenerationale overdracht van armoede.

Het ZakgeldProject wil bijdragen aan het verkleinen van de kans op intergenerationale overdracht van armoede waarbij schaarste in financiële middelen, kennis, en/of vaardigen en de gevolgen daarvan van de ene generatie (ouders) op de volgende (kinderen) wordt overgedragen. Armoede kan structureel zijn binnen families en meerdere generaties beslaan (Visser et al., 2019). Het kan ook ontstaan door *life events* en/of door contextuele oorzaken en systeemfalen (Notten et al., 2023). De intergenerationale overdracht van armoede is een complex maatschappelijk vraagstuk dat economische, sociale, educatieve en gezondheidsfactoren omvat.

Ernst

In Nederland groeit ongeveer een op de 15 kinderen op in armoede (NJI, 2023). In 2022 groeiden ruim 165 duizend kinderen op in een huishouden dat minstens een jaar onder de lage-inkomensgrens moest leven (NJI, 2023). Van alle Nederlandse kinderen leeft 2,2 procent in 2022 in een gezin dat al minstens vier jaar moet rondkomen van een laag inkomen. Het risico op langdurige armoede voor gezinnen is hardnekkig. In het algemeen is een dalende trend voor de armoedekans voor gezinnen zichtbaar (Centraal Bureau voor Statistiek, 2023). Armoede en bestaansonzekerheid zijn urgente maatschappelijke vraagstukken die aanhoudend aandacht vragen. De verwachting is dat door verschillende ontwikkelingen (zoals klimaatveranderingen, energiecises, oorlogen) de groep ouders en kinderen in armoede groter zal worden als er niet ingegrepen wordt (Unicef, 2023; Jeugdfonds Sport en Cultuur, 2023).

Spreiding

Het zijn vaker kinderen in eenoudergezinnen en/of met een migratieachtergrond die in armoede leven, vergeleken met kinderen uit tweeoudergezinnen en zonder migratieachtergrond (NJI, z.d.). Vooral eenoudergezinnen met minderjarige kinderen leven relatief vaak in armoede; voor jongvolwassen alleenstaande ouders met een minderjarig kind is het risico op armoede nog groter (Sociaal Planbureau Groningen e.a., 2018).

Naast spreiding naar sociaal-demografische en sociaaleconomische aspecten speelt ook ruimtelijke en regionale spreiding een rol. In sommige regio's of wijken in Nederland is de

kans op de intergenerationele overdracht van armoede groter dan in andere (Kansenkaart, 2018; Mey et al., 2022; Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019).

Gevolgen

In gezinnen die kampen met armoede spelen stress en financiële zorgen dagelijks een belangrijke rol. Deze spanningen in het gezin beïnvloeden kinderen en hun toekomst; van cognitieve ontwikkeling en schoolprestaties tot emotionele ontwikkeling en het sluiten van vriendschappen (Notten, 2023; Pharos, z.d.; Van Lanen et al., 2023; Divosa, z.d.). Deze spanningen kunnen een negatieve invloed hebben op de relatie tussen ouders en op de ouderlijke zelf-effectiviteit; dit gaat vaak ten koste van opvoedingsactiviteiten en de ouder-kind relatie (Masarik & Conger, 2017). Daarbij komt dat kinderen die opgroeien in een gezin met financiële krapte vaak niet structureel kunnen oefenen met zakgeld. Zij missen daarmee leergeld als mogelijkheid om financiële competenties te ontwikkelen en financiële problemen in de toekomst te voorkomen. Zo komen betalingsachterstanden en betalingsproblemen bijvoorbeeld vaker voor als men niet van de ouders heeft geleerd met geld om te gaan (Groen et al., 2023; Van der Schors & Stierman, 2016).

Oorzaken

Er zijn verschillende oorzaken van schaarste in financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders en (hun) kinderen. Die oorzaken ontstaan en worden in stand gehouden op meerdere niveaus die ook onderling op elkaar inwerken; van individu, gezin tot wijk, regio en (inter)nationaal niveau (Kalthoff, 2020; Kinderombudsman, z.d.; Driessens & Van Regenmortel, 2014; Visser et al., 2019). Het ZakgeldProject bouwt voort op bestaande inzichten en richt zich op enkele hierna te noemen specifieke oorzaken.

1. Kinderen kunnen niet oefenen met (zak)geld

Kinderen die opgroeien in een gezin met financiële krapte kunnen vaak niet structureel oefenen met zakgeld. Meestal komt dit door de beperkte financiële middelen in het gezin of door onbekendheid van de ouders met het geven en krijgen van zakgeld.

2. De financiële opvoeding die ouders kunnen bieden is niet toereikend.

Een andere oorzaak van intergenerationele overdracht van armoede is een niet toereikende financiële opvoeding. Ouders weten bijvoorbeeld niet goed hoe zij hun kinderen kunnen leren omgaan met geld, zij hebben te weinig mentale ruimte hebben om aandacht te besteden aan financieel opvoeden en/of omgaan met geld vinden ze zelf moeilijk (Mullainathan & Shafir, 2013). Vooral in gezinnen die langdurig in armoede leven is weinig kennisdeling rond financiën, werk en school (Visser et al., 2019). Dat kan verschillende redenen hebben. Zo is bijvoorbeeld de perceptie van het belang van delen van kennis en

vaardigheden anders in deze gezinnen, en er is minder kennis over financiën beschikbaar vanuit eerdere generaties.

3. Schaamte

De maatschappelijke opvatting over armoede is aan het veranderen (Hilhorst et al., 2024; Tiemeijer, 2016). Toch is de opvatting van mensen in armoede als schuldenaar een hardnekkige. Dat kan ertoe leiden dat mensen in armoede gevoelens van schaamte ontwikkelen en internaliseren. Deze gevoelens kunnen in de opvoeding bewust of onbewust worden overgedragen. Ouders en kinderen kunnen zich schamen voor de situatie waarin ze terecht zijn gekomen. Dat kan het onderwerp geld moeilijker bespreekbaar maken. Door schaamte van ouders over hun inkomenssituatie en/of beperkte financiële vaardigheden is het onderwerp geld ook moeilijker bespreekbaar met kinderen (Visser et al., 2019).

4. Weinig zelf-effectiviteit bij ouders en kinderen

Ouders in gezinnen die kampen met armoede hebben vaak weinig geloof in eigen kunnen op het gebied van financiën en financieel opvoeden. Kinderen uit deze gezinnen krijgen daardoor weinig financiële kennis, vaardigheden en zelf-effectiviteit van hun ouders mee. Ook zijn gesprekken over geld in gezinnen met geldzorgen vaker negatief geladen (Amagir, 2020).

5. Opgroeien in gescheiden leefwerelden

Leefwerelden van zowel de armste als de rijkste inwoners van Nederland zijn steeds eenzijdiger geworden. Mensen ontmoeten in hun woon- en werkomgeving vooral mensen als zichzelf (Vermeij & Thijssen, 2024). Wanneer de (thuis-) omgeving eenzijdig en minder gunstig is (Lusse & Kassenberg, 2021), kunnen ouders en kinderen weinig stimulerende ervaringen opdoen. Opgroeien in een gezin met weinig financiële middelen betekent niet alleen opgroeien met minder economische hulpbronnen, maar meestal ook minder culturele en sociale hulpbronnen (Vrooman et al., 2023; Franken, 2022). Daarnaast staan de beschikbare woningen voor de betreffende gezinnen vaker in buurten of wijken met minder sociale en fysieke voorzieningen (Notten, 2022; Notten, 2021; Hoorn, et al., 2022). Hierdoor zijn er bijvoorbeeld minder sport- en educatieve mogelijkheden voor kinderen in hun buurt.

Aan te pakken factoren

Het ZakgeldProject richt zich met haar aanpak op het vergroten van de financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders en (hun) kinderen.

Factoren die het ZakgeldProject aanpakt/beïnvloedt:

1. Kinderen die opgroeien in armoede kunnen niet voldoende oefenen met geld (subdoel 1, 2 en 3)
2. Ouders kunnen onvoldoende verantwoorde financiële opvoeding bieden (subdoel 4, 5 en 6)
3. Ouders en kinderen kunnen zich schamen voor armoede (subdoel 3 en 6)
4. Weinig zelf-effectiviteit bij ouders en kinderen (subdoel 3 en 6)
5. Opgroeien in een eenzijdige leefwereld (subdoel 3 en 6)

Door middel van *peer-to-peer educatie*, *ervaringsleren* en *co-creatie* worden de financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders en kinderen versterkt.

Door de toegepaste methodieken delen ouders, kinderen en coaches kennis en ervaringen met elkaar. De professionals gaan in hun handelen uit van mogelijkheden, hoop en vertrouwen (Wolf, 2016).

Wanneer ouders en kinderen beschikken over meer financiële kennis en vaardigheden en zelf-effectiviteit zijn zij in staat andere keuzes te maken (Vijlbrief & Van Mourik, 2020).

Verantwoording

Een *scoping review* toonde aan dat de meeste interventies ter ondersteuning van kinderen in armoede gericht zijn op het verbeteren van academische, cognitieve en/of sociaal-emotionele vaardigheden (Samuels, Welling & Keinemans, 2024). Slechts twee bewezen effectieve interventies zijn toegespitst op financiën en op zowel de kinderen als de ouders. De onderzoekers pleiten voor de ontwikkeling van meer interventies met deze focus en voor meer effectiviteitsonderzoek naar bestaande interventies (Samuels et al., 2024). Daar draagt het ZakgeldProject als volgt aan bij.

Oefenen met (zak)geld

Het ZakgeldProject richt zich op het voorkomen en verminderen van intergenerationele overdracht van armoede. Dit door het vergroten van financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders en (hun) kinderen. Het kunnen oefenen met (zak)geld speelt hierin een belangrijke rol (Groen & Veerman, 2023).

Zo blijkt uit onderzoek bijvoorbeeld dat volwassenen die in hun kindertijd leerden met geld om te gaan makkelijker rondkomen, minder betalingsproblemen hebben, verantwoordelijker leengedrag vertonen en vaker sparen dan volwassenen die zeggen dat niet te hebben geleerd (Van der Schors & Stierman, 2016). Onderzoek toont aan dat kinderen die zakgeld krijgen over het algemeen meer en bewuster omgaan met geld dan kinderen die geen zakgeld krijgen (Groen et al., 2023).

Een positieve financiële opvoeding vraagt kennis, vaardigheden en zelf-effectiviteit

In het ZakgeldProject doen zowel ouders als kinderen belangrijke financiële kennis en vaardigheden op. Daarnaast dragen de groepsbijeenkomsten en de positieve benadering van het ZakgeldProject bij aan hun zelf-effectiviteit, oftewel: hun geloof in eigen kunnen (Bandura, 1978). Door het ZakgeldProject krijgen ouders, als intermediaire doelgroep, meer vertrouwen in hun kunnen als opvoeder op financieel gebied. Deze zelf-effectiviteit heeft vaak ook impact op andere terreinen. Wanneer ouders beschikken over meer ouderlijke zelf-effectiviteit heeft dit niet alleen een positieve invloed op hun eigen welzijn, maar het draagt ook positief bij aan het welzijn en de ontwikkeling van hun kinderen (Lui & Leighton, 2021; Jones & Prinz, 2005). Daarmee is het stimuleren van ouderlijke zelf-effectiviteit een belangrijk element in het verkleinen van de kans op intergenerationele overdracht van armoede.

Het ZakgeldProject werkt door ervaringsleren, peer-to-peer educatie en co-creatie

Het ZakgeldProject stimuleert financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders en (hun) kinderen door in te zetten op *ervaringsleren* (kinderen oefenen met zakgeld en ouders oefenen met financieel opvoeden), *peer-to-peer educatie* (groepsbijeenkomsten, inzet ervaringsdeskundigen) en *co-creatie* (ouders en kinderen bepalen mede de inhoud en vorm van de bijeenkomsten). Deze werkwijzen dragen alle drie – separaat of in samenhang – bij aan de omschreven subdoelen en meer financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit in het algemeen.

- 1) We vergroten de financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders en kinderen om op een verantwoorde manier met (zak)geld om te gaan door het *geven van zakgeld*; door in te zetten op *ervaringsleren*. Ervaringsleren is een vorm van leren die voor het opdoen van financiële kennis en financiële vaardigheden zeer bruikbaar is (LeBaron-Black et al., 2023; Kolb, 1993; Amagir, 2020). Binnen en ook buiten de bijeenkomsten leren ouders en kinderen door te *doen*, te *ervaren* en daarop te *reflecteren*.

Ouders leren door te oefenen met het geven van zakgeld en met financiële opvoedstrategieën. De diverse [materialen](#) op de website stimuleren dit; zoals *de financiële blauwdruk*, *Bewegend stemmen* en *Check-in, check-out vragen*.

Kinderen leren door ervaring op te doen met zakgeld ontvangen, sparen en uitgeven. De diverse werkvormen op de [website](#) zoals *het knutselen van een spaarpot*, *Money-memory* en *Bewust shoppen* nodigen daartoe uit.

Naast het geven van zakgeld zijn er *uitjes* waarbij ouders en kinderen leren over omgaan met geld in de praktijk. Ook zorgen de *uitjes* ervoor dat de leefwereld van ouders en kinderen wordt vergroot. Op deze wijze verbindt het ZakgeldProject werelden die ver van elkaar af lijken te staan; een van de werkzame factoren in preventie van de

intergenerationele overdracht van armoede (Visser et al., 2019). Al deze positieve leerervaringen versterken de zelf-effectiviteit van ouders en kinderen.

- 2) We stimuleren en faciliteren het vergroten van de financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders – en daarmee hun kinderen – door ouders met en van elkaar te laten leren: *peer-to-peer educatie* (Bartelink & Verheyden, 2015). Uit onderzoek blijkt dat peer-to-peer educatie positief bijdraagt aan het succes van interventies gericht op gezinnen in financieel minder draagkrachtige omstandigheden en het verkleinen van de kans op de intergenerationele overdracht van armoede (Bektas et al., 2023; Green, Furrer & McAllister, 2007; Pellecchia et al., 2018).

In de laagdrempelige ouderbijeenkomsten van het ZakgeldProject worden geldzaken positief benaderd. De onderlinge uitwisseling van ervaringen van ouders rondom financieel opvoeden en het reflecteren daarop staan centraal. Er worden zorgen, tips en complimenten gedeeld. Het op deze wijze ervaren en opdoen van meer financiële vaardigheden en financiële kennis draagt ook bij aan het verminderen van ervaren schaamte en negatief geladen gesprekken over geld in gezinnen met schaarse financiële middelen. Eerder onderzoek laat zien dat ouders bij opvoedvraagstukken vooral behoefte hebben aan voorbeelden en ervaringen van andere ouders. Het gaat dan niet zozeer om een ‘recept’ voor de goede aanpak; ouders hebben vooral behoefte aan voorbeelden van andere ouders (Groen et al., 2023).

Over de impact van de inzet van ervaringsdeskundigen op het vergroten van financiële kennis, vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders is nog weinig bekend. In de praktijk blijkt dat ouders in het ZakgeldProject steun ervaren door de betrokkenheid en leren van de inbreng van ervaringsdeskundige coaches (Lakerveld et al., 2023; Jansen et al., 2023; Jansen et al., 2019). Daarom heeft ervaringsdeskundigheid een belangrijke plaats in het ZakgeldProject.

- 3) We vergroten de financiële kennis, financiële vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders en kinderen door *co-creatie*.

Een belangrijk werkzaam element bij interventies gericht op het verkleinen van de kans op de intergenerationele overdracht van armoede is het ontwikkelen van een aanpak dóór en met mensen in armoede (Meij et al., 2022). Het ZakgeldProject is ontwikkeld door middel van actieonderzoek samen met een groep ouders en professionals (Jansen et al., 2019). Daarnaast speelt ervaringskennis in het ZakgeldProject een belangrijke rol. Door de inzet van ervaringsdeskundige coaches, maar ook door co-creatie in de ouderbijeenkomsten. Ouders bepalen mede de inhoud van de ouder- en kinderbijeenkomsten. De kinderen worden uitgenodigd om invulling te geven aan de kinderbijeenkomsten. In verschillende onderzoeken naar interventies gericht op het ondersteunen van ouders bij opvoedvraagstukken komt deze betrokkenheid als een werkzame factor naar voren (Bektas et al., 2023). Ouderbetrokkenheid vergroot ook het gevoel van de ouders “dat ze ertoe doen”; een sterke stimulans voor ouderlijke zelf-effectiviteit (Jansen et al., 2019).

4. Onderzoek

4.1. Onderzoek naar de uitvoering

Het ZakgeldProject is ontwikkeld door onderzoek in en met de praktijk, in plaats van voor of over de praktijk (Van der Zouwen, 2022). Dit betekent dat onderzoeksuitkomsten soms in de vorm van een artikel of rapportage verschijnen, maar vooral direct toegepast worden in en samen met de praktijk. Er verschenen artikelen en rapportages, hierna een kort overzicht.

1) Procesevaluatie (rapport)

a) Titel: Procesevaluatie ZakgeldProject: een vuist tegen toekomstige financiële problemen voor kinderen van nu.

b) Auteurs: Lakerveld, J., Notten, N. & Jansen, C. (2023)

c) De uitvoering van het ZakgeldProject wordt gemonitord door interviews, evaluaties, mailwisselingen en leersessies met betrokkenen bij het project. Op grond van de monitoring is een procesevaluatie opgesteld.

Profiel van de gezinnen

De monitoring geeft zicht op het profiel van de deelnemende gezinnen. Tussen 2019 en begin 2023 zijn er acht groepen afgerond in vijf verschillende regio's. Daaraan namen 53 ouders deel, zij zijn gemiddeld 40 jaar oud. Per gezin was meestal één ouder afgevaardigd. De deelnemende ouders hebben in totaal 122 kinderen, 80 daarvan zijn basisschoolkinderen. Van deze groep kinderen nam 90% (n=72) actief deel aan het project, hun gemiddelde leeftijd is 8,7 jaar.

De evaluaties en interviews tonen vanuit insidersperspectief (subjectief) de verbeterkansen en succesfactoren. We noemen een aantal voorbeelden

Verbeterkansen

- Ervaringscoach moet beter ingebed worden
- Experimenteerruimte in lokale context is nodig
- Effectievere werving van ouders en kinderen nodig

Succesfactoren:

- Actieve rol ervaringscoach
- Laagdrempeligheid
- Aansluiten bij deelnemers
- Directe positieve invloed op financiële basisvaardigheden

- Directe positieve invloed op financiële opvoedvaardigheden.

2) Onderzoeksartikel

a) Titel: [Waar een klein project groot in is, constructie van een interventie door doen en dialoog.](#)

Auteurs: Jansen, C., Ansari, B., Geelen, M. & Verharen, L. (2019). Journal of Social Intervention.

b) Door actie-onderzoek is met (8) ouders, (2) sociaal werkers en een ervaringsdeskundige in een cyclus van verkennen, plannen, doen, observeren en reflecteren een interventie vormgegeven. De verworven kennis wordt meteen in de praktijk toegepast.

c) Het ZakgeldProject verschoof van een ontwerpgericht onderzoek naar een participatief actieonderzoek met ouders en professionals. In de uitvoering blikten alle betrokkenen regelmatig terug en vooruit met de vraag 'Doen we het goede en doen we het goed?'. Door direct actie te ondernemen na verbeteringsuggesties uit de groep, werd duidelijk dat ieders inbreng ertoe deed. Dit droeg bij aan het zelfvertrouwen van ouders alsmede aan de gelijkwaardigheid en wederkerigheid in de hele groep. De gezamenlijke reflectie leidde tot de volgende negen gedragen werkprincipes voor het ZakgeldProject.

- Het ZakgeldProject is een groepsgerichte benadering. Ouders, sociaal werkers en ervaringsdeskundige komen gedurende een half jaar tien keer samen.
- Kinderen zijn welkom bij vijf van de tien bijeenkomsten.
- Kinderen in de basisschool-leeftijd krijgen wekelijks onvoorwaardelijk zakgeld conform Nibudstandaarden. Zakgeld wordt door de sociaal werkers aan de ouders verstrekt, die het aan de kinderen geven. Ouders en kinderen maken en ondertekenen vooraf samen een zakgeldcontract.
- De locatie en de dag van de bijeenkomsten wordt zoveel mogelijk afgestemd op de schooltijden van de kinderen.
- Activiteiten buiten de deur maken deel uit van het programma.
- De sociaal werkers en de ervaringsdeskundigen ondersteunen de groep en brengen kennis en ook persoonlijke ervaringen in. Zij hebben de taak een dragende, open omgeving te creëren,
- Onderzoekers en onderzoekstudenten zijn welkom.
- Ouders krijgen een vergoeding voor hun deelname aan de onderzoeksactiviteiten en de eventuele kosten die ze maken.
- Het moet ook gezellig zijn.

3) Verkenkend artikel

a) Titel: [Gezinnen in armoede, hoe is het eigenlijk met de vaders?](#)

Auteur: Jansen, C. (2022). Journal of Social Intervention

b) In dit verkennende onderzoek beschrijft de auteur de verschillen in (opvoed)rollen van vaders en moeders in financieel minder draagkrachtige gezinnen. Daarbij worden bestaande onderzoeksbevindingen en kennis die is opgedaan in het ZakgeldProject (N=15) betrokken.

c) Stress van ouders is een voorspeller voor het welzijn van de kinderen. Dat geldt voor moeders én voor vaders. Het verkennende onderzoek laat zien dat vaders uit lage inkomensgroepen minder zichtbaar zijn bij:

- activiteiten gericht op opvoedingsondersteuning en
- in onderzoek.

Deze vaders voelen zich bovendien niet gezien. Resultaat daarvan is dat vaders minder snel aan de bel trekken bij financiële stress in het gezin. Daarnaast lijken mannen andere dingen stressvol te vinden dan vrouwen.

Het is belangrijk, voor sociaal werkers en voor studenten, om te begrijpen hoe armoede-gerelateerde *coping* (blijvend door) werkt en richtinggevend kan zijn voor de ontwikkeling van preventieprogramma's en passende sekse-specifieke support aan vaders en moeders.

4) Artikel in vakblad

a) Titel: [Project Zakgeld](#)

Auteur: Jansen, C. (2021). Vakblad Sociaal Werk, #6, 2021.

b) Actieonderzoek met professionals, ervaringsdeskundigen en 15 gezinnen

c) Van de 38 deelnemende kinderen kregen de kinderen tot zes jaar en één zevenjarige nooit zakgeld. De meeste kinderen tussen zes en dertien kregen 'soms' geld, van hun ouders en/of van iemand anders. Voor een derde van de 38 kinderen hing geld krijgen af van de financiële situatie van de ouder(s). Twee derde van de groep kreeg een wisselend bedrag aan zakgeld op een vast moment. De leerwensen van de ouders, afgeleid van financiële competenties van het Nibud (2014) werden richtinggevend voor de indeling van de tien bijeenkomsten met ouders en kinderen. Inkomsten en uitgaven bijhouden, sparen en verstandige keuzes maken stonden hoog op de agenda. Alle betrokken ouders bleven na het project zakgeld geven volgens de richtlijnen van het Nibud.

5) Studentonderzoek

De volgende student-onderzoeken vonden plaats.

Koekkoek, T. & Ooijevaar, K. (2019). *Culturele kenmerken in de financiële opvoeding*

De studenten bevelen op grond van hun diepte-interviews (n=9) aan om in gesprek te gaan en te blijven met ouders en kinderen om kennis op te doen van specifieke culturele contexten. Dit kan individueel, maar ook in groepsverband. Respondenten waarderen het om over financiële opvoeding in gesprek te gaan en om ervaringen uit te wisselen waarvan men leert of waarin men zichzelf juist herkent. Omdat er zowel vanuit hulpverleners als

respondenten naar voren kwam dat de dialoog belangrijk is, ontwikkelden de student-onderzoekers het Financiële Kletsspel.

Steunenbergh, J., Zoubai, M., Van den Heuvel, C. & Lemmen, G. (2019). *Photovoice kan bijdragen aan de financiële zelfredzaamheid van kinderen in armoede*

De belangrijkste conclusie na diepte-interviews (n=4), literatuuronderzoek, observaties en tests is dat *photovoice* kan bijdragen aan interventies gericht op het vergroten van de financiële zelfredzaamheid van kinderen. De volgende aandachtspunten zijn naar voren gekomen wanneer er gewerkt wordt met *photovoice* bij kinderen.

- Bied structuur en duidelijkheid
- Houd rekening met groepsdruk
- Denk goed na over het selecteren van het thema
- Sluit aan bij het niveau en de interesse van het kind
- Verschaf de coaches een gedetailleerde handleiding met theorie.

Van den Hater, M. (2021). *Het creëren van draagvlak om het ZakgeldProject op zowel financieel als samenwerkingsgebied succesvol te laten uitvoeren*

In dit onderzoek door een student accountancy is het ZakgeldProject vanuit een economische perspectief benaderd. Dat is een belangrijke invalshoek om draagvlak te creëren onder belangstellende financiers. Aanbevelingen uit dit student-onderzoek:

- Concentreer je niet alleen op de inhoud van het project, maar zorg voor inzicht in de kosten
- Maak aannemelijk dat het zakgeld bij de juiste doelgroep komt
- Maak in je communicatie gebruik van, voor financiers, herkenbare terminologie als 'Sustainability goals' en 'meervoudige waarde-creatie'
- Splits de kostensoorten op, zodat financiers een deel kunnen bekostigen.

Portengen, J. & Van Manen, J. (2022). *Aanbevelingen voor ZakgeldProject 12+*

In dit student-onderzoek stond de vraag centraal of een ZakgeldProject voor 12-plussers wenselijk is. De aanbeveling op grond van verschillende onderzoekstechnieken (n=80) luidt: "Het opstarten van een zakgeldproject voor kinderen tussen de twaalf en vijftien jaar oud is niet wenselijk. De verschillende elementen waar het ZakgeldProject uit bestaat sluiten niet aan op de wensen die jongeren hebben rondom het leren over geld(zaken)."

Alle student-onderzoekers werkten samen met ouders en kinderen, sociaal werkers en ervaringscoaches die betrokken waren bij een ZakgeldProject. Zij werkten onder begeleiding van onderzoekers, ervaringsdeskundigen en docent-onderzoekers van het Lectoraat Versterken van Sociale kwaliteit aan de HAN.

4.2. Onderzoek naar de behaalde effecten

-

4.3. Praktijkvoorbeeld

Bart en Astrid geven soms zakgeld aan hun kinderen Hanne van 8 en Wesley van 6. Ze weten niet goed hoeveel zakgeld eigenlijk passend is voor kinderen van die leeftijd en hun bankrekening is vaak leeg voordat de maand voorbij is. Vooral Bart twijfelt aan zichzelf als ouder. Hoe kan hij Hanne en Wesley zo opvoeden dat ze beter met geld leren omgaan? Bart heeft vroeger nooit zakgeld gekregen. Astrid kreeg zakgeld toen ze 13 was en leerde toen pas met geld om te gaan. Ze hebben het regelmatig over de financiën. Ze piekeren over de financiële opvoeding van Hanne en Wesley.

De nieuwsbrief van de basisschool met daarin informatie over het ZakgeldProject komt op het juiste moment. Ze lezen: *“Goed omgaan met geld leer je al op jonge leeftijd. Kinderen leren van hun ouders. Door deelname aan het ZakgeldProject krijg je als ouder en kind de kans om hiermee te oefenen. Ouders leren in het Zakgeldproject ook van elkaar.”*

De bijeenkomsten vinden plaats bij de basisschool van de kinderen; bekend terrein dus. Ook de kinderen hebben er wel oren naar om mee te doen. Bart meldt hen aan voor de informatiebijeenkomst met gratis pizza.

Anke en Alina zijn de initiatiefnemers van dit ZakgeldProject. Anke is een enthousiaste sociaal werker en ervaren groepswerker bij de welzijnsorganisatie in het dorp.

Ervaringscoach Alina werkt als vrijwilliger bij de lokale afdeling van Buurtgezinnen. Ze heeft zelf drie kinderen en leefde jaren van een bijstandsuitkering. Zij komt met een gouden tip om ouders te werven door tijdens de informatiebijeenkomst gratis pizza aan te bieden. Een doorslaand succes! De kinderwerker, Hicham, die de kinderbijeenkomsten begeleidt, werkt bij dezelfde welzijnsorganisatie. Na de informatiebijeenkomst melden Bart en Astrid zich met hun kinderen aan voor het ZakgeldProject.

Er zijn in totaal negen bijeenkomsten voor de ouders waarvan er vijf tegelijk plaatsvinden met de kinderbijeenkomst. De ouders bepalen in de eerste bijeenkomst met stickers welke onderwerpen ze graag aan bod willen laten komen. De bijeenkomsten starten en eindigen gezamenlijk.

Soms zijn er ook gezamenlijke onderdelen. Vooral de keer dat de ouders met hun kinderen een rollenspel deden was hilarisch. De rollen van ouders en kinderen zijn daarbij omgedraaid; streng dat die kinderen zijn in hun rol als ouder! En de ouders halen alles uit de kast om hun zin te krijgen. De oudergroep besprak daarna de financiële blauwdruk: hoe ze zelf opgevoed zijn als het gaat om geld; heel leerzaam om de verschillen en overeenkomsten te horen van elkaar.

Iedere bijeenkomst bespreken de ouders hoe het ging met zakgeld geven. De oudergroep raakt steeds vertrouwd met elkaar en de ouders stellen elkaar steeds meer vragen. Coaches Anke en Alina geven af en toe hele concrete informatie over opvoeden of geld en checken ook hoe het met iedereen is.

Tijdens de eerste kinderbijeenkomst knutselen de kinderen een spaarpot. Die van Hanne staat nog steeds op haar slaapkamer. Ze vulden toen ook het zakgeldcontract in. Tussen de bijeenkomsten door praten ze thuis over sparen en geld uitgeven. Kinderwerker Hicham organiseerde samen met de kinderen de kinderbijeenkomsten. Het uitstapje naar de supermarkt was een succes. Iedereen weet nu dat de goedkope producten onderin de schappen liggen.

Het ZakgeldProject is snel voorbijgegaan. Het belangrijkste vindt Astrid terugkijkend dat ze nu bewuster omgaan met geld en zakgeld. Ze vragen hun kinderen nu eerst: *“Kun je dat ook van je zakgeld kopen?”* Bart vond het leerzaam om ervaringen uit te wisselen over financiële opvoeding. De groep was divers met verschillende culturen en achtergronden, nu maken ze een praatje als ze elkaar in het dorp tegenkomen. De rol van ervaringscoach Alina wordt door Bart en Astrid gewaardeerd. Door haar persoonlijke verhalen vonden Bart en Astrid het makkelijker om te vertellen over hun eigen situatie.

Door het ZakgeldProject praten Bart en Astrid nu veel meer met hun kinderen over geld. Hun dochter Hanne herkent dat, ze zegt: *“Als ik iets wil hebben, zeggen papa en mama niet meer meteen dat het niet kan. Ze vragen nu hoe lang ik ervoor zou moeten sparen en dan rekenen we dat samen uit”*. Bart vindt de meerwaarde van het project: *“Dat ik meer kennis heb om mijn kinderen te leren omgaan met geld. Dat ik bewuster ben in hoe ik dat doe.”*. Bart en Astrid geven na het project bijna elke week zakgeld aan hun kinderen.

Bron: Interviews met ouders en kinderen die deelnamen door ervaringsdeskundig onderzoeker (2023) en procesevaluatie (2023). *De namen van dit gezin zijn gefingeerd.*

5. Samenvatting Werkzame elementen

De cruciale methodische werkzame elementen

- *Zakgeld als leergeld (ervaringsleren)*, voor zowel ouders als kinderen. Kinderen kunnen oefenen met sparen en uitgeven van geld, ouders oefenen met een zakgeldroutine en het ondersteunen van hun kinderen bij het sparen van en omgaan met geld.
- Deelname en inbreng van een *ervaringsdeskundige* of ervaringscoach (*peer-to-peer educatie*) aan de groep. De rol van de ervaringsdeskundige coach, als voorbeeld en spiegel, steunt het groepsproces. Ouders leren van de persoonlijke inbreng over financiële opvoeding door de ervaringscoach.
- *Een groep gelijkgestemden in opvoedvragen (peer-to-peer educatie)*. In dit project ondersteunen ouders andere ouders in dezelfde situatie. Ouders leren door reflectie op elkaars ervaringen met financieel opvoeden. Deze peer-to-peer educatie biedt ouders zowel praktische, sociale als emotionele ondersteuning. Ouders stimuleren elkaar om nieuwe vaardigheden uit te proberen.
- *Aansluiten bij de deelnemers (co-creatie)*. Dat ouders en kinderen consequent mee mogen beslissen en meedenken over de bijeenkomsten en de thema's die aan de orde komen rond financieel opvoeden, is een succesfactor. Het bekrachtigt hun eigenaarschap en zelf-effectiviteit.

De cruciale praktische werkzame elementen

- Het ZakgeldProject is *laagdrempelig*. Zoveel mogelijk drempels voor deelname worden weggenomen, inhoudelijk maar ook praktisch. De deelnemers krijgen een kleine vergoeding voor eventuele (reis- of oppas)kosten. De coaches plannen de bijeenkomsten op een vast moment en in overleg met de ouders. De locatie van de bijeenkomsten is zo dicht mogelijk in de buurt van waar de ouders wonen en de kinderen op school zitten.

6. Aangehaalde literatuur

Amagir, A. (2020). *"You can't just spend all the money you have": Financial literacy education among young students in the Netherlands*. Amsterdam: University of Amsterdam.

Bandura, A. (1978). Self-efficacy: towards a unifying theory of behavioral change. *Advances in Behaviour Research and Therapy*, 1(4), 139-161. [https://doi.org/10.1016/0146-6402\(78\)90002-4](https://doi.org/10.1016/0146-6402(78)90002-4)

Bartelink, C., & Verheijden, E. (2015). *Wat werkt bij het versterken van het sociale netwerk van gezinnen?* pp 1-21. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bektas, C., Boelsma, F., Seidell, J. & Dijkstra, C. (2023). Development of a health promotion action with mothers aiming to support a healthy start in life for children using Participatory Action Research. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, Volume 18 1-17. <https://doi.org/10.1080/17482631.2023.2223415>

BPSW (2021). *Beroepscode voor professionals in sociaal werk*. Utrecht: Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW).

Centraal Bureau voor de Statistiek (2023). *Armoede en sociale uitsluiting*. Den Haag

Divosa (z.d.). Lokaal samenwerken in de aanpak van kinderarmoede. Divosa.nl. Geraadpleegd op 13 december 2023 van <https://www.divosa.nl/publicaties/lokaal-samenwerken-de-aanpak-van-kinderarmoede/lokaal-samenwerken-de-aanpak-van#waarom-wat-maakt-kinderarmoede-zo-urgent>

Driessens, K. & Van Regenmortel, T. (2014). *Bindkracht in Armoede: Boek 1 Leefwereld en hulpverlening*. Leuven (B) LannooCampus.

Franken, M. (2022, 11 april). De structurele dimensie van bestaanszekerheid. Movisie.nl. Geraadpleegd op 14 november 2023 van <https://www.movisie.nl/artikel/structurele-dimensie-bestaanszekerheid>

Goren, A. & Veerman, N. (2023). *Financiële opvoeding 2023: Financiële opvoeding in een digitaal tijdperk*. Nibud. [Rapport-Financiele-opvoeding-2023-1 \(2\).pdf](#)

Green, B., Furrer, C. & McAllister, C. (2007). How do relationships support parenting? Effects of attachment style and social support on parenting behavior in an at-risk population. *American Journal of Community Psychology*, 40, 96-108. DOI: [10.1007/s10464-007-9127-y](https://doi.org/10.1007/s10464-007-9127-y)

Groen, A., Weijers, M. & Veerman, A. (2023). *Nibud-competenties voor financiële redzaamheid*. (herziene uitgave 2023). [Nibud-Competenties-2023-DEF \(2\).pdf](#)

Hilhorst, P., Ouwehand, A., Dannenberg, E., Vonk, R., 'S Jongers, T., Goijaerts, J. (2024). *Van overleven naar bloeien. Bestaansonzekerheid voorkomen en verminderen*. Den Haag; Raad voor Volksgezondheid en samenleving.

Hoorn, M., Acda, A., Cliteur, K., Hosper, K., Lenkens, M., Nagelhout, G. & Poole, N. (2022). *Gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken. Verkenning kennisbehoeften en mogelijkheden*. Platform31, Den Haag: Pharos en Onderzoeksinstituut IVO.

Jansen, C., Ansari, B., Geelen, M. & Verharen, L. (2019). Waar een klein project groot in is, constructie van een interventie door doen en dialoog. *Journal of Social Intervention Theory and Practice*, 28(7), 15-22. DOI:[10.18352/jsi.631](https://doi.org/10.18352/jsi.631)

Jansen, C., Lakerveld, J. & Ansari, B. (2023). *De Gids Zakgeldproject: een vuist tegen toekomstige financiële problemen voor kinderen van nu*. HAN University of Applied Science, Werkplaats Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen. [Gids ZakgeldProject in 2023](#)

Jansen, C. (2019). *Lieve papa en mama, willen jullie mijn geld?* Werkplaats Sociaal Domein Arnhem Nijmegen. Geraadpleegd op 14 september 2023, van <https://blog3.han.nl/werkplaatssociaaldomeinnijmegen/lieve-papa-en-mama-willen-jullie-mijn-geld/>

Jansen, C. (2021). Project Zakgeld. Onderzoekend samenwerken. *Vakblad Sociaal Werk*, 22, 30-31. Geraadpleegd op 14 september 2023, van <https://www.han.nl/projecten/2018/zakgeldproject/Zakgeldproject-nieuwsartikel.pdf>

Jansen, C. (2022). Gezinnen in armoede, hoe is het eigenlijk met de vaders? *Journal of Social Intervention: Theory and Practice (2022), Volume 31, Issue 1*, pp. 82–88. DOI: [10.54431/jsi.719](https://doi.org/10.54431/jsi.719)

Jeugdfonds Sport en Cultuur (2023). *Jeugdfonds Sport en Cultuur ziet gezinnen die om hulp vragen toenemen met 20 procent*. Jeugdfondssportencultuur.nl. Geraadpleegd op 26 oktober 2023 van <https://jeugdfondssportencultuur.nl/nieuws/jeugdfonds-sport-cultuur-ziet-gezinnen-die-om-hulp-vragen-toenemen-met-20-procent/>

Jones, T. & Prinz, R. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25(3), 341–363.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.12.004>

Jungmann, N. & Madern, T. (2016). *Droom of werkelijkheid? WRR Working Paper nr. 23*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR)

Kalthoff, H. (2020). *Opgroeien en opvoeden in armoede* (3^e herziene versie). Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. [Opgroeien-en-opvoeden-in-armoede.pdf \(nji.nl\)](#)

Kansenkaart (2018). *Persoonlijk inkomen* [dataset] Geraadpleegd op 3 januari 2024, van [Kansenkaart](#)

Kinderombudsman (z.d.). *Armoede*. Kinderombudsman.nl. Geraadpleegd op 14 november 2023, van [Armoede | De Kinderombudsman](#)

Koekkoek, T. & Ooijevaar, K. (2019). *Culturele kenmerken in de financiële opvoeding*. Arnhem: HAN, University of applied sciences.

Kolb, D. (1993). The process of experiential Learning. In: R. Edwards (Red.), *Culture and Processes of Adult Learning* (pp. 138-157). Londen:Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315003450>

Lakerveld, J. & Notten, N. (2023). *Procesevaluatie: Zakgeldproject: een vuist tegen toekomstige financiële problemen voor kinderen van nu*. Arnhem: HAN, University of applied sciences.

LeBaron-Black, A., Curran, M., Hill, E., Toomey, R., Speirs, K. & Freeh, M.. (2023). Talk is cheap: Parent financial socialization and emerging adult financial well-being. *Family Relations*, 72(3), 1201–1219. <https://doi.org/10.1111/fare.12751>

LeBaron, A., Holmes, E., Bryce L., Jorgensen, B. & Bean, R. (2020). Parental Financial Education During Childhood and Financial Behaviors of Emerging Adults. *Journal of Financial Counseling and Planning*, Volume 31, Number 1, 42-54.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1279986.pdf>

Lui, Y. & Leighton, P. (2021). Parental Self-efficacy in helping children success in school favors math achievement. *Frontiers in Education*, Volume 6.
<https://doi.org/10.3389/feduc.2021.657722>

Lusse, M. & Kassenberg, A. (2021). Omgaan met kinderarmoede in het sociaal domein: handreiking voor professionals. Geraadpleegd op 18 april 2024, van <https://www.divosa.nl/publicaties/omgaan-met-kinderarmoede-het-sociaal-domein>

Masarik, A. & Conger, R. (2017). Stress and childhood development: a review of the Family Stress Model. *Current Opinion in Psychology*. Volume 13, 85-90. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.05.008>

Meij, E., Van Lanen, S., Merx, E., Edzes, A. & Haartsen, T. (2022). Terug naar de basis voor een effectieve aanpak van (generatie)armoede: Zes randvoorwaarden. *Sociaal Bestek*, 6, 13-18. [Terug naar de basis voor een effectieve aanpak van \(generatie\)armoede \(sociaalbestekpremium.nl\)](https://www.sociaalbestekpremium.nl)

Mulainattan, S. & Shafir, E. (2013). *Schaarste: hoe gebrek aan geld en tijd ons gedrag bepalen*. Amsterdam: Maven Publishing.

Mulder, M., De Haan-Rissmann, J., Sok, K. & Van der Zwet, R. (2022). *Handreiking. Kwartiermaken voor ervaringsdeskundigen*. Utrecht: Movisie.

Nederlands Jeugdinstuut (2023). Cijfers over armoede in gezinnen. Geraadpleegd op 15 januari 2024 van <https://www.nji.nl/cijfers/armoede-gezinnen>

Nibud. (z.d.). *Zakgeld en kleedgeld*. Nibud.nl. Geraadpleegd op 7 december 2023, van <https://www.nibud.nl/onderwerpen/kinderen-en-jongeren/zakgeld-en-kleedgeld/>

Notten, N., (2022, 10 februari). Kansenongelijkheid wordt van generatie op generatie overgedragen. *Sociale vraagstukken*, Geraadpleegd op 22 november 2023. [Kansenongelijkheid wordt van generatie op generatie overgedragen – Sociale Vraagstukken](https://www.sociale-vraagstukken.nl/kansenongelijkheid-wordt-van-generatie-op-generatie-overgedragen)

Notten, N., (2021). *Een gids naar gelijke kansen*. Zwolle: Hogeschool Windesheim.

Notten, N., Van Mourik, K., De Vries, S., Noordewier, Y. en De Haan, J. (2023). *Gidsen als bruggenbouwers en hulpbronnen. Kansen en de kracht van het informele*. Utrecht: Movisie. [Gidsen als bruggenbouwers en hulpbronnen \(pdf\)](#)

Pellecchia, M., Nuske, H., Straiton, D., McGhee Hassrick, E., Gulsrud, A., Ladarola, S. ... & Stahmer, A. (2018). Strategies to engage underrepresented parents in child intervention

services: A review of effectiveness and co-occurring use. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 3141-3154. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1144-y>

Pharos (z.d.). *Armoede tijdens de eerste 1000 dagen: zicht op problematiek*. Pharos.nl. Geraadpleegd op 8 januari 2024, van <https://www.pharos.nl/kansrijke-start-armoede-en-schulden/armoede-tijdens-de-eerste-1000-dagen-zicht-op-problematiek/>

Portengen, J. & Van Manen, J. (2022). *Aanbevelingen voor ZakgeldProject 12+*. Arnhem: HAN, University of applied sciences.

Samuels, L., Welling, J. & Keinemans, S. (2024). Een scoping review van effectieve interventies ter ondersteuning van kinderen in armoede. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 2024, Volume 33, Issue 1, pp. 41–62, <http://doi.org/10.18352/jsi.777>

Sociaal Planbureau Groningen, Trendbureau Drenthe, Rijksuniversiteit Groningen (2018). *Armoede van generatie op generatie in de Veenkoloniën*. Sociaal Planbureau Groningen. Geraadpleegd op 22 november 2023, van <https://trendbureaudrenthe.nl/inzicht-armoede-generatie-op-generatie/>

Steunenbergh, J., Zoubai, M., Van den Heuvel, C. & Lemmen, G. (2019). *Photovoice kan bijdragen aan de financiële zelfredzaamheid van kinderen in armoede*. Arnhem: HAN, University of applied sciences.

Tiemeijer, W. (2016). *Eigen Schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden*. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Amsterdam: University Press.

Unicef (2023). *Zorgelijk: het aantal kinderen dat in Nederland opgroeit in armoede stijgt*. Unicef.nl. Geraadpleegd op 3 september 2023, van <https://www.unicef.nl/nieuws/2023-03-09-zorgelijk-het-aantal-kinderen-dat-in-nederland-opgroeit-in-armoede-stijgt>

Van der Schors, A. & Stierman, N. (2016). *Financiële opvoeding en het financieel gedrag als volwassene*. Nibud. [financiële-opvoeding-en-financiële-gedrag-als-volwassene \(1\).pdf](#)

Van der Zouwen, T. (2022). *Actieonderzoek doen: een routewijzer voor studenten en professionals (2^e druk)*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.

Van Lanen, S., Meij, E., Merx, E., Edzes, A., Haartsen, T. & Visser, S. (2023). *Verschillende gezichten, diverse paden. Naar effectieve randvoorwaarden voor flexibiliteit en effectiviteit in het doorbreken van intergenerationele armoede*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Vermeij, L. & Thijssen, L. (2024). De leefwereld van arm en rijk. Den Haag: SCP.
file:///C:/Users/yyvut/Downloads/SCP+rapport+De+leefwerelden+van+arm+en+rijk+april+2024.pdf

Vijlbrief, A. & Van Mourik, K. (2020). *Wat werkt bij: de aanpak van armoede en schulden*. Utrecht: Movisie. [Dossier-Wat-werkt-bij-aanpak-armoede-schulden-2020.pdf \(movisie.nl\)](#)

Visser, S. (2019). *Mechanismen van en interventies bij intergenerationele armoede: Een literatuuronderzoek*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Visser, S., Strijker, D., Edzes, A. & Rijnks, R. (2019). *Onderzoek Intergenerationele Armoede: Voortgangsrapportage 2017-2019*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen. Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen. <https://hdl.handle.net/11370/d214f334-726b-415f-890a-629c6c675095>

Vrooman, C., Boelhouwer, J., Iedema, J. & Van der Torre, A. (2023). *Eigentijdse ongelijkheid: De postindustriële klassenstructuur op basis van vier typen kapitaal. Verschil in Nederland 2023*. Sociaal en Cultureel Planbureau. [SCP+onderzoeksrapport+Eigentijdse+Ongelijkheid.pdf](#)

Welvaarts, L. & Jansen, C. (2021). *Zakgeldproject. Handleiding Kinderbijeenkomsten*. Nijmegen: Bindkracht10.

Wolf, J. (2016). *Krachtwerk. Methodisch werken aan participatie en zelfregie*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.